

Роман Андрійовський

У червні 2011 р. відбулася урочиста презентація Катехизму УГКЦ «Христос - наша Пасха». Ця подія викликала тоді значний резонанс в мас-медіа, з цієї нагоди було проведено наукову конференцію, але церковна спільнота, напевно, ще не до кінця усвідомила всієї ваги і перспектив, які відкриває цей новий Катехизм як для внутрішнього життя УГКЦ, так і для Церков Свято-Володимирівського Хрещення і для всієї Вселенської Церкви. Так склалося, що як окремий «жанр» богословської літератури, перші катехизми, або символічні книги, виникли в XVI, коли внаслідок поширення протестантства Західна Церква переживала дуже складні процеси, котрі, з однієї сторони, скріпили її, бо дозволили мобілізуватись та подолати певні негативи, а з іншої, - послабили, бо вона втратила велику частину своїх членів. Через таку ситуацію праця голландського єзуїтського ченця Петра Канізіуса як реакція на протестантські віросповідні тексти поклала початок феномену католицького Катехизму. Тому на основі цих історичних реалій можна зробити висновок, що Катехизм - це книга, котра, реагуючи на певні виклики чи загрози, котрі виникають перед церковною спільнотою, покликана підкреслити і ствердити віру цієї церковної спільноти. Хочемо ми цього чи ні, але за своїм походженням Катехизми - книги «полемічні»...

У цьому контексті можемо зауважити одну із унікальних рис Катехизму «Христос - наша Пасха». Цікаво, що він, на відміну від типу Катехизмів XVI ст., не полемізує і не реагує на небезпеки, котрі загрожують УГКЦ. На момент появи цього документу пройшло більше 20 років від часів переслідування УГКЦ, коли, справді, дуже важливими були самоідентифікація її вірних і утвердження її окремішності щодо інших помісних Церков. Здавалося б, саме тоді поява Катехизму мала би бути найпотрібнішою... Проте Катехизм з'явився у 20-ту річницю незалежності України, коли УГКЦ вже не тільки не протиставляє себе конфесійному православ'ю у намаганні вижити, а, навпаки, шукає порозуміння та об'єднання з ним. Ця його особливість проступає вже через саму його

назву - це плід «воскресіння» УГКЦ після періоду її Голгофи. У нових реаліях життя цим документом УГКЦ закликає інші Помісні Церкви до діалогу і з'єднання у Христі на основі спільної церковної спадщини I тисячоліття.

Катехизм УГКЦ «Христос - наша Пасха» - далеко не перший Катехизм Київської Церкви. Він продовжує серію символічних книг, що з'являлись у Церквах Володимирового Хрещення, починаючи від XVI ст., коли у 1595 р. у м. Вільно за редакцією Степана Зизанії побачив світ, напевно, перший Катехизм Київської Церкви. Формат цієї статті не дозволяє нам детально охарактеризувати цю працю, але можемо сказати, що вона далеко не однозначна, бо спричинила полеміку у тодішній ще не поділеній Київській Церкві.

Далі були Катехизми, котрі з'явилися у період поділу і конфлікту окремих частин Київської Церкви. Маю на увазі Катехизми XVII ст. владики Йосафата Кунцевича та митрополита Петра Могили. Хоча вони представляли на той час вже не просто дві різні «партії» Київської Церкви, а дві різні Церкви з власною ієрархією, але насправді в них виявляється принаймні одна спільна риса - значний вплив латинського богослов'я...

Відтоді і аж до XXI ст., в якому ми зараз живемо, збігло багато часу. Київські Церкви православного і католицького сопричастя впродовж цих років використовували різні символічні книги. Проте слід констатувати, що всі ці Катехизми перебували у «вавилонському полоні» чи в стані «псевдоморфози» (за термінологією, запропонованою Г. Флоровським). Це означає, що, як погоджуються більшість дослідників, до останнього часу київська богословська традиція, хоч і візантійська за своїм походженням, перебувала під величезним впливом латинської богословської школи. Ситуація почала змінюватися у XX ст., коли світ почав звертати значну увагу на східну традицію. Та й самі її представники дійшли висновку, що ситуацію слід виправляти, позбавляючись комплексу меншовартості

У цьому контексті слід розглядати й новий Катехизм УГКЦ «Христос-наша Пасха». Це - значний крок у напрямку віднайдення властивого місця східного богослов'я не тільки в УГКЦ, але й в інших трьох Українських Церквах Володимирового Хрещення й у Вселенській Церкві.

Катехизм УГКЦ «Христос - наша Пасха» має ще одну характерну рису. Це не просто «питання-відповіді», як у випадку наших попередніх символічних книг, а текст, який

цілісно і комплексно представляє та пояснює найважливіші питання християнської віри та моралі. Це не просто спекулятивний документ, бо, представляючи і пояснюючи найважливіші християнські істини, він відштовхується від дуже конкретної для кожного християнина реальності - молитви, а саме - літургійної молитви, адже кожна частина цього Катехизму базується на словах Анафори. Таким чином, зважаючи на методологію написання, цей Катехизм на практиці звертається до давнього богословського принципу *lex orandi legem credendi constituit*

(правило молитви становить правило віри). Саме так поступали творці містагогійних і виголошувальних слів (Катехиз) IV ст., коли пояснювали неофітам найосновніші правди християнської віри, відштовхуючись від тієї реальності, яку адресати їхнього повчання досвідчують у момент свого народження як християни. Катехизм «Христос - наша Пасха» трактує християнську віру, посиляючись на Євхаристію - Таїнство, яке творить Церкву. У цьому закладений досить сильний богословський посил - віра УГКЦ базується на молитві, на молитві літургійній і євхаристичній. Це той принцип богословствування, що його впродовж II тисячоліття Християнська Церква поступово затратила, а тепер, дякувати Богу, крок за кроком заново відновлює.

Катехизм УГКЦ «Христос - наша Пасха» є одним із елементів утвердження Помісної Київської Церкви, богословське сповідування віри якої, як, зрештою, і вона сама, народжується з Євхаристії. Цей документ - значний крок у напрямку представлення не просто східної (чи візантійської), а помісної київської богословської традиції.

У вступному слові до цього Катехизму Блаженніший Святослав пригадує слова свого попередника - Блаженнішого Любомира Гузара, який започаткував написання цього синодального документу, пояснюючи його потребу наступним чином: «Наука Христова є одна й та сама для всіх, віра Христова також та сама для всіх католиків, незалежно від того, якого обряду вони не були б і до якої помісної Церкви не належали б. Натомість, богословське розуміння Богом об'явлених Правд може бути іншим у різних культурах, як бувають різними літургійні обряди». Іншими словами, новий Катехизм УГКЦ представляє богословське розуміння християнського вчення саме Українською Греко-Католицькою Церквою. Це вчення однотипне і в інших Східних католицьких Церквах, але воно по-своєму особливе, своєрідне і неповторне, бо кожна з помісних Церков «втішається власним правопорядком, літургійним обрядом, богословською та духовною спадщиною» (пор. Догматична Конституція II Ватиканського Собору про Церкву *Lumen Gentium*, 23). Тут пригадуються слова Блаженнішого Святослава з нагоди презентації Катехизму про те, що це - «не переклад, а текст, який зродила наша Церква». Іншими словами, це не калька з римо-католицького, румунського, індійського чи сирійського богослов'я, а спроба представити українське, київське богослов'я.

Катехизм «Христос - наша Пасха» - це не тільки текст для внутрішнього вжитку УГКЦ.

Звичайно, він має бути джерелом для розвитку і поглиблення її церковного життя, настільною книгою кожного від єпископа до мирянина і катехумена. Проте було б ефективно, коли б цей Катехизм вийшов поза конфесійні рамки УГКЦ і став приводом для утвердження спільної богословської традиції, поки-що конфесійно розділеної Київської Церкви. Якщо уважно проаналізувати зміст цього Катехизму, то виявляється що правди християнської віри розкриваються у ньому крізь призму богословських роздумів, духовного досвіду та літургійно-народних обрядів «одного Божого народу на Київських горах». Тому новий Катехизм УГКЦ - важливий крок для «осмислення та узгодження еклезіально-богословських, канонічно-правових, суспільно-політичних і духовно-культурних підстав» єдиної Київської Церкви (пор. Слово Блаженнішого Любомира з нагоди започаткування повернення осідку митрополита до Києва).

Насамкінець, хочеться сказати, що на сьогодні Катехизм «Христос - наша Пасха» досить цілісне пояснення віри та церковної традиції Київської Церкви католицького сопричастя. Проте, напевно, буде великим перебільшенням ствердити, що він є вершиною її богословської думки. Більш виваженим і справедливим буде констатувати, що цей документ у наш час віддзеркалює реальний рівень богословської науки в УГКЦ. Звичайно, це вагомий крок вперед у порівнянні з дотеперішньою традицією українських катехизмів. Проте він потребує вдосконалення, бо є плодом епохи відродження УГКЦ. Це той результат, якого можна було досягти після багаторічного поневолення та за 20 років вільного існування УГКЦ на матірній території, в Україні. Кожен погодиться, що на тлі історії 20 років - дуже малий проміжок часу. УГКЦ чекають нові виклики служіння в глобалізованому світі, тому за першим кроком, треба сподіватися, будуть нові, впевненіші.

Дуже хотілося б, щоб цей Катехизм своєю новизною і безумовними позитивами започаткував нову «богословську стежку», котра переросте у широку «богословську дорогу», по якій впевнено, без боязні зблудити, ступатимуть не тільки греко-католицькі богослови, але й представники інших Церков Володимирового Хрещення. Ще хотілося б, щоб цю спочатку «стежку», а потім й «дорогу», прокладали не тільки греко-католицькі, а й православні богослови, причому не відокремлено, а спільними зусиллями. Тоді матимемо всі підстави сказати, що ми маємо єдину помісну київську богословську традицію, котра є надійним фундаментом для існування об'єднаної Київської Церкви.

Друкована версія: д-р Роман Андрійовський. Новий Катехизм УГКЦ - новизна та виклики // *Патріархат* 5 (426) (2011), с.5-7.